

Detta verk är licensierat under Creative Commons Erkännande-Ickekommersiell-Inga bearbetningar 2.5 Sverige licens. För att se en kopia av denna licens, besök <http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/2.5/se/> eller skicka ett brev till Creative Commons, 171 Second Street, Suite 300, San Francisco, California, 94105, USA. Material som publiceras i Merdeka & ÖsttimorInformation kan också publiceras i <http://www.globalarkivet.se>.

Östtimor

Fem år efter folkomröstningen om självständighet och snart tre år efter denna har livet i Östtimor "normaliserats". Men livet är hårt i Östtimor, Asiens fattigaste land, med kort medellivslängd och enorm arbetslöshet.

Kortfakta

Östtimor är den östra halvan av ön Timor, den östligaste och största av de Små Sundaöarna (Bali, Lombok, Sumbawa, Flores med flera) norr om Australien. Östtimor omfattar också en mindre enklav i den västra, indonesiska delen av Timor. Östtimor, 14 870 km², är något större än Skåne, 11 027 km², (Sverige 449 964 km²) och har med 924.642¹ invånare en lite mindre befolkning än Skånes 1,15 miljoner invånare.

Östtimor är bergigt, Tat Mai Lau är högsta berget med en topp på 2.963 m ö h. Klimatet är tropiskt kustklimat med mycket regn.

Huvudstaden heter Dili. Förvaltningspråket är portugisiska, som bara talas av en mindre del av befolkningen, vars umgängesspråk är tetum. Bahasa indonesia talas också av de flesta.

Idag är ett överväldigande flertal av östtimoreserna katoliker, men det finns också protestanter, muslimer och animister.

Östtimors naturtillgångar är olja och gas i Timorhavet söder om ön, guld, silver och mangan. De viktigaste exportvarorna är däremot kaffe och kopra. Tidigare exporterades också sandelträ. De viktigaste handelspartnerna är Indonesien, Australien och USA.

Landets valuta är USA:s dollar.

Nutidshistorien

Den västra delen av ön var tidigare en holländsk koloni och är nu en del av Indonesien, medan Östtimor i mer än 400 år var en portugisisk koloni.

1974 avkoloniserade Portugal Östtimor, vars nybildade politiska partier började diskutera olika alternativ för landets framtid - federation med Portugal, självständighet eller integration med Indonesien. Den Timoresiska Demokratiska Unionen (UDT) var till en början för att behålla banden till Portugal men gick sedan in i en koalition med den nationella befrielse-rörelsen Fretilin, och krävde självständighet. Fretilin hade ett snabbt växande folkligt stöd, särskilt bland kvinnor och ungdomar, och fick en överväldigande majoritet i de lokala val under internationell övervakning som den portugisiska administrationen genomförde som ett led i avkoloniseringsprocessen. Ett litet tredje parti, APODETI, användes som verktyg för den indonesiska regimens propaganda för integration. I augusti 1975 genomförde UDT en kupp sedan Indonesien spridit rykten om att Fretilin var "infiltrerat av kommunist" och planerade ta makten. Fretilin motsatte sig kupp försöket och efter ett kort inbördeskrig skaffade sig Fretilin kontroll över kolonin. Fretilin fortsatte att erkänna Portugals överhöghet, men den gamla kolonialmakten övergav Östtimor trots värdjanden om att man skulle ta ansvar för den fortsatta avkoloniseringen.

I likhet med USA oroade sig Indonesien över fram-

växten av en demokratisk stat med radikalt orienterad politik i området. De militära operationerna över gränsen från Västtimor fortsatte trots tidigare försäkringar att Jakarta skulle respektera Östtimors rätt till självbestämmande. I september 1975 stängdes Västtimor för journalister och den 7 december inleddes en invasion i full skala av Östtimor, med USA:s medgivande och uppmuntrade av bl a Australien. Östtimor förklarades som Indonesiens "27:e provins".

Invasionen och annekteringen av Östtimor var brutal: uppemot 200.000 personer, en tredjedel av befolkningen, dog som ett resultat av den indonesiska ockupationen. Men majoriteten av östtimoreserna lät sig inte kuvas - Indonesien lyckades inte eliminera östtimoresernas vilja till självbestämmande. En väpnad motståndsrörelse verkade i bergen. Under de sista åren av ockupationen ändrade motståndet karaktär. Det civila motståndet bredde ut sig i städer och byar. Nya generationer ungdomar, som var för unga för att själva ha upplevt invasionen, genomförde öppna protester. Den katolska kyrkan med biskop Carlos Felipe Belo ställde sig på folkets sida, och krävde att landet skulle få folkomrösta om sin framtid.

Invasionen fördömdes av en rad FN-resolutioner, men världssamfundet gjorde inget för att genomdriva dem på grund av USA:s, Japans och Australiens ekonomiska och politiska intressen. Indonesiens viktiga strategiska läge och status i regionen - världens fjärde folkrikaste stat med oljereserver och naturresurser - tillät världen att blunda för folkmordet i Östtimor. 1989 besökte påven Östtimor. 1991 ökade hoppet om förändringar inför ett planerat besök från en portugisisk parlamentsdelegation, som dock stoppades av Indonesien. Portugal sågs fortfarande av FN som den administrerande myndigheten i Östtimor. Till stor besvikelse för folket i Östtimor stoppades besöket av Indonesien i oktober 1991.

Den 12 november 1991 dödades uppemot 300 civila timoreser av indonesisk militär vid Santa Cruz-kyrkogården i huvudstaden Dili. Genom film och vittnesmål från utländska journalister kunde massakern göras känd för omvärlden. Det tvingade regeringar runt om i världen att kritisera Indonesien och gav ny kraft åt de diplomatiska ansträngningarna att få till stånd en lösning på konflikten. Från 1983 hade FN:s generalsekreterare i uppdrag av FN:s generalförsamling att söka en lösning. Det förbättrade förhandlingsklimatet

efter det kalla krigets slut, ökade trycket på Indonesien att medverka till en lösning genom samtal med Portugal och Östtimors folk inom ramen för FN, de så kallade trepartssamtalen mellan Indonesien, Portugal och FN representerat av Jamsheed Marker, generalsekreterarens särskilde representant.

1996 tilldelades biskop Belo tillsammans med José Ramos-Horta, representant för den timoresiska motståndsrörelsen CNRM, Nobels fredspris. Denna hedersbetygelse blev en markering av det internationella samfundets stöd till kravet på självbestämmande.

I januari 1999 överraskade Indonesiens president Habibie med att erbjuda Östtimor en folkomröstning om autonomi eller självständighet. Den 5 maj slöts ett avtal mellan Indonesien, Portugal och FN om omröstningen. Den genomfördes den 30 augusti. 78,5 % röstade för full självständighet, 21,5 % för autonomi under Indonesien.

Under tre veckor efter att resultatet tillkännagavs härjade milisgrupper, som var för integration med Indonesien, i Östtimor. De attackerade och mördade civila. 200 000 fördrevs från sina hem och nästan alla hus i Dili brändes och plundrades. Till och med fredspris-tagaren biskop Belo måste fly från Östtimor. Indonesien tvingades låta en FN-styrka ledd av Australien ta kontrollen över Östtimor. Och den 19 oktober 1999 beslutade Indonesiens högsta beslutande organ, Folkets Rådgivande Församling, att upphäva integrationen av Östtimor med Indonesien. Därmed blev Östtimor fritt efter 24 års ockupation. FN-styrkan omvandlades till en provisorisk förvaltning. Denna organiserade ett val till en konstituerande församling den 30 augusti 2001. Församlingen utarbetade en författning efter samråd med olika organisationer och delar av befolkningen. I enlighet med författningen organiserades ett presidentval före självständighetsdagen. Xanana Gusmão valdes med överväldigande majoritet till president och den konstituerande församlingen omvandlade sig i enlighet med reglerna till Östtimors första parlament med majoritet, dock inte tillräcklig för författningsändringar, för Fretilin.

Östtimor förklarades självständigt den 20 maj 2002 och FN-administrationen övergick i UNMISSET (United Nations Mission of Support in East Timor - FN:s stöduppdrag i Östtimor).

Tommy Pollák